

Отже, сучасна українська проза про перебування в ув'язненні та полоні окреслює важливі частини загальної картини російсько-української війни.

Література

1. Колошук Н. Табірна література факту на теренах України: сучасне бачення. Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. 2001. № 9: Філологічні науки. С. 271–277.
2. Широбоков Ю.М. Психологія військового полону. Дис. ... доктора психологічних наук. Харків, 2020. 473 с.

Штанюк О.М.,

Кандидатка філологічних наук,
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана Пулюя

ПОЧУТИ «ІНШОГО»: ГОЛОС ІББО В НІГЕРІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Сучасна ситуація світової культури в цілому виглядає доволі строкато. Однак, можна спостерігати й певну кратність проблем на рівні типологічних збігів. Однією з таких виступає проблема ментальності, висловленої чужою мовою, мовою «Іншого» (за П. Рікером) [див.: 1], як це, зокрема, спостерігається на прикладі літератур постколоніального світу Африки.

Особливого розвитку африканські літератури набули після краху колоніальної системи в середині ХХ ст. Головним питанням постає аксіологічна самодостатність африканської літератури, позаяк у колоніальний період африканські літератури, що створювалися європейськими мовами, вважалися частиною культури метрополії. У контексті іншомовних впливів англійська нігерійська література почала своє автентичне формування в період переходу країни від колоніального підпорядкування до незалежності, коли першорядними стали незахідні ідеї та пріоритети, провідною виступає тема утворення нової ментальності нігерійця – нової особистості, свідомість якої формується під дихотомним впливом автентичної та колоніальної культур.

Нігерійський письменник, поет і критик Чинуа Ачебе, що походить з народності Іббо, справедливо вважається одним із найвпливовіших африканських літераторів кінця ХХ століття. Його внесок у формування африканської культурної ідентичності є настільки значущим, що сучасна африканська культура неможлива без згадки про його постать. Вплив

Ачебе на інших африканських авторів є беззаперечним; його творчість стала орієнтиром для нового покоління африканських письменників, які регулярно звертаються до нього за порадою та натхненням.

Отримання Міжнародної Букерівської премії у 2007 році, а також визнання його «найвпливовішим письменником Африки» [2, 224] у 2011 році зміцнили світове визнання Ч. Ачебе як автора, який за допомогою англійських творів продемонстрував важливість африканської культурно-історичної спадщини. Його творча діяльність збіглася з періодом постколоніальних змін, що привело до формування літератури англійською мовою в країнах колишньої Британської імперії. Унаслідок цього процесу почали виділятися різні регіональні літератури Африки.

Життєвий досвід Ч. Ачебе, що відлунював у його творчості, водночас був відбитком політичної нестабільності, хаосу, тотальної невпевненості у майбутньому. Автор посідає місце на «перехресті культур» – західноєвропейської та африканської, сформувавшись під подвійним впливом християнського виховання та родових африканських традицій, відтак, стає значущим учасником світового літературного процесу, долаючи межі маргінальності. Англійські твори Ч. Ачебе не є частиною літературної спадщини Великобританії (як колишньої метрополії), а започатковують нову африканську літературу. Розквіт творчості автора збігся з часом пробудження Африки, її звільнення від колоніального гніту, а отже, естетичні погляди Ч. Ачебе формувалися не без протиріч під час бурхливих дебатів про шляхи розвитку рідної літератури. Родові особливості світогляду Ігбо, соціального устрою цього етнічного племені, його звичаїв, традицій та вірування входять у його тексти і переконливо доводять автохтонність культури африканців. Водночас, своєю творчістю письменник ламає стереотип африканця як чорного раба білої людини.

Етнічна та мовна різноманітність Нігерії логічно зумовила необхідність пошуку спільної форми комунікації. Нею стала англійська мова колонізаторів. Важливо, що, прийнявши англійську мову, нігерійці змінили лише «зовнішню» форму спілкування, не змінивши при цьому її внутрішнього наповнення. Відтак, історично давня африканська культура висловлює себе в своїй лише умовно новій формі, не втрачаючи своєї іманентної онтологічної сутності за рахунок великої кількості інших різноманітних чинників, різнобічних «мов» ритуальних танців, музики, пісень, бою тамтамів, побутових звичаїв тощо, які досі продовжують виступати важливим і традиційним способом спілкування африканців. З переходом на іншу мову спілкування вони зберігаються, африканці не змінюють внутрішньої форми своєї культурологічної схеми, а лише зовнішньо (за посередництвом англійської мови) виявляють свою ментальність в інший спосіб. Ця ситуація пояснює, що мова «Іншого» не є тотальним переходом в іншу культуру, а лише видозміною власної культурної мови в аспекті полегшення та вдосконалення контактів зі

світовою практикою постколоніальної доби.

Ч. Ачебе у своїх текстах передає світобачення рідного етносу, його культуру, котра, в свою чергу, сама стала джерелом образної стилістики його романів. Ритуали, африканські танці, маски, жертвопринесення, різноманітні свята та фестивалі, що виступають важливим традиційним компонентом релігійної культури Ігбо, відбиті у творчості Ч. Ачебе.

Перший роман Чинуа Ачебе «Розпад» [3], опублікований у 1958 році, є однією з найвідоміших і впливових книг африканської літератури. Роман розповідає історію Оконкво, шанованого воїна і лідера в племені Ігбо, на тлі колонізації Нігерії британцями та поширення християнства. Через долю головного героя Ачебе майстерно відображає зіткнення традиційної африканської культури з європейськими колоніальними силами, що призводить до руйнування соціальних структур і цінностей.

Ч. Ачебе не лише намагається виголосити світові свою думку про культуру та традиції Ігбо, але й нагадати власному народові його історію, переконати в значущості родових цінностей. Ч. Ачебе першим з африканських письменників ламає тут стереотип Африки як примітивної землі. Автор не схвалює нав'язування чужої, незрозумілої європейської культури нігерійському племені, яке не бажає її приймати. Проте він аж ніяк не прикрашує життя Ігбо, навпаки, викриває багато їхніх суспільних вад, висвітлює зрощення позитивного з негативним у культурі Ігбо. Саме в цьому полягає справжня вартісність африканських племен. Письменник прагне простої правди у своїй розповіді про життя африканських племен, намагається зазирнути в темну глибину їхнього існування, жадає «повернути народові його власну культуру» [4, 8].

Ч. Ачебе адресував свої тексти не тільки африканській аудиторії. Автор пише їх англійською мовою, за допомогою якої артикулює неповторні особливості африканської ментальності й реальне життя африканського суспільства на різних етапах розвитку Нігерії, але європейським читачем його тексти рецептуються як яскрава, майже штучна екзотика. Однак перед нами постає густо насичена ментальною символікою реалістична поетика африканського налаштування, позбавлена будь-якого натуралізму. Автор не міфологізує і зовсім не поетизує світ Ігбо. Адекватно відбиваючи автентичну африканську культуру, романи автора слугують важливим джерелом пізнання африканської культури в цілому.

За переконанням Ч. Ачебе, нігерійський народ, що формується з численних нігерійських племен, не зможе продуктивно розв'язати їх, поки не оновить своїх точок зору, не розчинить своєї маргінальності в новому контексті [див.: 5]. Письменник у своїх романах закликає колишнього колонізованого та підпорядкованого чужій ментальності нігерійця самовизначитися і стати господарем на своїй землі, проте, як вважає митець, внутрішньо його народ ще не зовсім готовий до нової ролі. Слід

підкреслити, що в його романах ми спостерігаємо саме тяглість процесу самовизначення, а не остаточне завершення цього стану.

Література

1. Пікер П. Сам як інший. Київ: Дух і літера, 2002. 458 с.
2. Ezenwa-Ohaeto. *Chinua Achebe: a biography*. Indiana University Press, 1997. 352 p.
3. Achebe Chinua. *Things Fall Apart*. London: Everyman's Library, 1992. 181 p.
4. Gikandi, Simon. *Reading Chinua Achebe: language & ideology in fiction*. Heinemann, 1991. 166 p.
5. Achebe Chinua. *Morning yet on creation day: Essays*. Anchor Press, 1975. 175 p.

Шубравська О. В.,

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Київ

ХУДОЖНЯ РОЛЬ ОБРАЗУ ЗДОРОВОЇ/ХВОРОЇ ЛЮДИНИ У ДРАМІ СИДОРА ВОРОБКЕВИЧА «БЛУДНИЙ СИН»

Сидір Воробкевич – поет, прозаїк, драматург, композитор, священник, проповідник вважав завданням красною письменства, а найбільше драматургії, яка зі сцени театрів промовляла і письменним, і неписьменним селянам-гуцулам, – бути «важною школою для нашого народу» [2], «серце простолюдина ублагороднити, ніжнійшими чувствами наповнити» [3].

Про драму «Блудний син» писав О. Маковей, оцінивши її значення для розвитку української драматургії: «З праць Ізидора Воробкевича для театру гідні уваги передовсім его твори з народного життя «Гнат Приблуда» «Вбога Марта», «Новий двірник» і «Блудний син». ... Ізидор Воробкевич **перший** (підкр. автора) у Галичині й Буковині вивів народне життя на сцену – і в тім его велика заслуга. Сими творами він і висше станув, як Федькович» [4]. У «Ювілейній споминці» С. Смаль-Стоцький зауважує про творчість Воробкевича, що «...його драматичні п'єси з переважно моралізуючим напрямом причинилися в значній мірі до двигнення моральності і добробиту народного» (Зоря. 1887. Ч. 11), що і ставив собі першорядним завданням письменник.

Мелодраму «Блудний син» Сидір Воробкевич написав у 1885 р., опублікував її Осип Маковей у третьому томі підготовленого ним збірника творів письменника у 1921 р. Дослідниця Т. Бикова основною проблемою цієї мелодрами вважає проблему особистісного вибору